

Stjepan Stepanov, 1901—1984.

11. lipnja 1984. završio je svoj životni put Stjepan I. Stepanov — kompozitor, reproduktivni umjetnik (dirigent i pijanist), glazbeni pedagog i etnomuzikolog. Rođen u Osijeku 30. 1. 1901, studirao je klavir na Muzičkoj akademiji u Budimpešti, a zatim kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Beču najprije kod E. Mandyczewskog, a zatim kod kompozitora i teoretičara Josepha Marxa. Nakon završenog studija ostaje u Beču kao glazbeni pedagog (klavir i predmeti iz glazbene teorije), korepetitor, koncertni pratilac pjevača i izvođač vlastitih kompozicija.

U domovinu se vraća 1930. kad postaje dirigent osječkog Hrvatskog narodnog kazališta dok je bilo angažirano u Splitu, a zatim se s tim kazalištem vraća u Osijek. Na Muzičkoj školi u Osijeku predaje teoretske predmete, povijest glazbe, nauku o instrumentima, sviranje partitura i dirigiranje.

Premda se već tridesetih godina našeg stoljeća bavi narodnim glazbenim stvaralaštvom (u Kalendaru osječkog Hrvatskog lista 1934. objavljuje članak **Kako nastaju narodne pjesme**), sistematskim istraživanjem folklorne glazbe počinje tek nakon drugog svjetskog rata. U grupi istraživača različitih struka u organizaciji osječkog Muzeja Slavonije 1947. istražuje i zapisuje folklornu glazbu Baranje. Ubrzo zatim (1949) postaje vanjski suradnik Odbora za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (ONŽO) i Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu (INU), istražuje i prikuplja narodno glazbeno stvaralaštvo Valpovštine, Podravine, Pakračkog kraja i Đakovštine.

U Zagreb prelazi 1953. gdje predaje glazbu na XI. gimnaziji, a već iduće, 1954. godine suradnik je INU gdje radi kao etnomuzikolog do umirovljenja 1965. i prikuplja veoma opsežnu građu — 40 rukopisnih zbirki notnih zapisa folklorne glaz-

be iz različitih krajeva SR Hrvatske. Krajem pedesetih godina počinje objavljivanjem znanstvenih radova iz etnomuzikologije. Kao vanjski suradnik Staroslavenskog instituta u Zagrebu istražuje i magnetofonom snima glagoljaško pjevanje šezdesetih i posebno sedamdesetih godina. Sistematski transkribira prikupljenu građu za Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu i za Razred za muzičku umjetnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU). Rezultati njegova rada omogućuju JAZU da pokrene seriju Spomenici glagoljaškog pjevanja; Stepanov je autor prvog sveska pod naslovom **Glagoljaško pjevanje u Poljicima kod Splita** (Zagreb 1983). Iako već osamdesetogodišnjak, Stepanov priprema za tisak dvije zbirke napjeva — građu iz Valpovštine i iz Turropolja.

* * *

Stepanov je bio neumoran, veoma ustrajan i savjestan radnik. Za života je primio malo javnih priznanja. U povodu 75-godišnjice života (1976) Društvo folklorista Hrvatske priredilo mu je skromnu proslavu s izložbom njegovih radova u zagrebačkom Etnografskom muzeju. U drugoj knjizi **Anala Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku** (1982. i 1983, str. 251—276) Miroslava Valašek-Hadžihusejnović objavila je veoma iscrpan **Bibliografsko-dokumentacijski pregled rada Stjepana Stepanova na istraživanju i registriranju hrvatske folklorne baštine, posebno glazbene s popisom notnih zbirki svjetovne folklorne glazbe, zbirki tekstova i ostale folklorne građe, pregledom magnetofonskih snimaka svjetovne folklorne glazbe i glagoljaškog pjevanja te bibliografijom. Tehničkom su greškom u bibliografiji izostala tri kraća rada: **Narodne pjesme, priče i običaji [otoka Šipana]**, Ljetopis JAZU, knj. 63, Zagreb 1959, str. 477—478; **Muzički folklor otoka Mljeta (Prethodni izvještaj)**, Ljetopis JAZU, knj. 67, Zagreb 1960, str. 316—320 i **Muzički folklor otoka Mljeta**, Ljetopis JAZU, knj. 68, Zagreb 1963, str. 313—318.**

U Muzičkoj enciklopediji Jugoslavenskog leksikografskog zavoda — kako u prvom izdanju (2. svezak, 1963), tako i u drugom izdanju (3. svezak, 1977) — prikazan je kompozitorski, glazbenoreproduktivni i pedagoški rad S. Stepanova, a etnomuzikološka djelatnost samo je najkraće naznačena. Takvo je vrednovanje netočno jer proizlazi iz nedovoljna poznavanja činjenica.

Možda upravo zato što se istraživanju narodnoga glazbenog stvaralaštva intenzivnije posvetio tek u svojim pedesetim godinama, Stepanov je toj svojoj djelatnosti pristupio izvanredno zauzeto i svestrano. Nakon svog dolaska u INU on je — pored svojih svakogodišnjih terenskih istraživanja u sklopu institutskog višegodišnjeg istraživanja folkloru u Hrvatskoj po regijama (zapadna Slavonija, južna Dalmacija, Posavina, Žumberak, Lika, Banija i Istra) — obavljao i manja istraživanja u pojedinim krajevima (npr. Ždala u koprivničkoj Podravini, Prelog u Međimurju). Uz to je nastavio i terenska istraživanja i prikupljanje građe kao vanjski suradnik ONZO.

Razumljivo je da su njegovi objavljeni radovi rezultat njegova terenskog istraživačkog rada, analiziranja i komparacija — ali je posebno karakteristično da gotovo polovica njegovih objavljenih radova u svojim naslovima počinje sa »Muzički folklor...«, ili »Narodne pjesme...« određenog kraja ili pokrajine. U prvu skupinu Stepanovljevih radova ulaze tri velike zbirke (Donja Letina, Konavli te Gorjani i Potnjani — Đakovština), studija o folklornoj glazbi Baranje, izvještaj i pregled građe s otoka Mljeta, pregled i osvrt na istraživački rad u Slavoniji (do 1970), zbirka (izbor) zapisa vokalne i instrumentalne glazbe iz Slavonije (sa 64 vlastita zapisa, objavljeno u suradnji s Ivom Furićem) te mala informativna publikacija **Narodna muzika Banije** (Sisak 1960).

Druga skupina radova zahvaća napjeve romanca i balada u Hrvat-

skoj te studije o pojedinim pjesmama (npr. **Lastovska pokladna balada o Aliji desetom**). U trećoj su skupini radovi o folklornim glazbalima i vokalno-instrumentalnoj glazbi; tu valja spomenuti da je Stepanov sastavio i poseban upitnik za istraživanje svirala od kore drveta. Četvrta skupina sadrži dva rada što su rezultati šireg komparativnog proučavanja folklorne glazbe: **Problem starosti muzičke folklorne baštine** — u Radu Kongresa Saveza folklorista Jugoslavije na Bledu 1959, Ljubljana 1960, gdje se veoma argumentirano kritički osvrće na izlaganje W. Wiore o toj problematici — i **Rasprostranjenost tzv. istarske ljestvice i njene razvojne modifikacije**, rukopis pripremljen za tisak 1962. godine.

Postoji nekoliko jasnih karakteristika etnomuzikološke djelatnosti S. Stepanova. U terenskom radu on se, u većini slučajeva, nekoliko puta navraća u određeni kraj u duljim ili kraćim razmacima, npr. u Gorjane i Potnjane od 1952. do 1957, u Donju Letinu od 1954. do 1961, u Žumberak od 1954. do 1958. Na terenskim istraživanjima uz pjevane pjesme i svirku prikuplja i tekstove pjesama (npr. 1 038 dvostihova iz sela Gorjani), priče, pitalice i zagonetke, dječje brojalice te opise običaja. U znanstvenoj obradi gradiva iz folklorne glazbe on zahvaća i običaje i druge prilike u kojima žive, odnosno u kojima su živjele pojave folklorne glazbe — što nastoji dokumentirati historijskim podacima. U svom radu pored vokalne zahvaća i instrumentalnu glazbu uz opise glazbala i brojne opsežnije transkripcije svirke, posebno svirke za ples. U knjizi **Istarski narodni plesovi I**, Ivančana (Zagreb 1963) ima trideset duljih transkripcija instrumentalne glazbe uz popratne analize.

Znanstveni radnik rijetke marljivosti ostavio nam je obilnu građu u rukopisima. Zbirke iz Valpovštine i Turopolja pripremljene su za objavu, a opsežna građa iz Žumberka, Like i Istre — u Dokumentaciji Za-

voda za istraživanje folklor — ostaje kao značajan prilog istraživa-
nju i proučavanju folklorne glazbe
u Hrvatskoj.

Jerko Bezić

**Akademski slikar Živko Kljaković, 1905
— 1982.**

Živko Kljaković rodio se u Solinu 1905. god. kao najmlađi između devetero braće i sestara. Najstariji brat bio je Jozo, poznati slikar, koji stoji na jednom od najistaknutijih mjesta u našoj likovnoj umjetnosti prve polovine ovog stoljeća. Umjetničku obdarenost nosio je u sebi i Živko. Završivši Umjetničku akademiju u Zagrebu posvetio se pedagoškom radu i desetak godina djelovao kao nastavnik likovnog odgoja u Splitu.

Na tom poslu zatekao ga je i slom stare Jugoslavije i talijanska okupacija. U slobodarskom Splitu uključio se u narodnooslobodilački pokret. Bio je sudionik poznate konferencije i potpisnik proglašenja četrdesetak umjetnika Dalmacije, održane u slobodnom gradu Hvaru 18. i 19. XII. 1943. Potkraj te godine sa zbjegom srednje Dalmacije stigao je na Vis. S većom skupinom umjetnika upućen je u Italiju, a odatle raspoređen u zbjeg u Egipt (El Šat).

U El Šatu Živko Kljaković je bio jedan od nosilaca stvaralačkog elana koji je proslavio taj zbjeg. Zajedno s grupom likovnih umjetnika osnovao je Obrtnu školu, koja je djelovala u dva logora (II i III), a obrazovala je mlade kipare i slikare. Bila je to likovna škola u pustinji, bez ikakva radnog materijala. Crtao se na otpacima ambalažnog papira i kartona. Umjetnici, kao i čitav zbjeg, ipak su se snalazili. U blizini Sueza pronašli su glinu potrebnu za modeliranje, preparirali su staro šatorsko platno za rad s uljnim bojama a Živko Kljaković je pravio meki drveni ugljen za crtanje. Već nakon mjesec dana škola je u logoru priredila izložbu rado-

va, a nakon šest mjeseci rada, na velikoj izložbi zbjega u Kairu sudjelovala je i likovna škola zbjega.

Upravitelj ove škole od njezina osnutka bio je Živko Kljaković. Boravak u zbjegu bio je razdoblje njegova najintenzivnijeg umjetničkog rada. Slikao je prizore i lica iz zbjega, portrete velikih ljudi tog doba i svojih prijatelja, sjećanja na daleku Dalmaciju u kojoj mu je ostao malodobni sin Vanča, figure svetaca za potrebe eišatskih šatorskih crkava, a uz to i brojne plakate za tekuće potrebe zbjega i, posebno, kari-kature, koje su bile njegova osobitost.

Njegova uspješna društvena angažiranost potakla je Oblasni NOO Dalmacije da odmah nakon oslobodjenja Splita od njemačke okupacije (26. X. 1944), uz nekoliko drugih ljudi iz zbjega, koji su bili potrebni za obnovu i organizaciju društvenog života u Dalmaciji, pozove i Živka Kljakovića u domovinu.

U oslobođenom Splitu povjeren mu je zadatak da osnuje školu za primijenjenu umjetnost. Zadatak je prihvatio, školu je osnovao i bio njezinim direktorom do 1949. kad je prešao u Zagreb.

U Zagrebu je 1950. preuzeo crtaonicu Instituta za narodnu umjetnost gdje je djelovao sve do umirovljenja 1965. godine.

Petnaestogodišnji period rada u Institutu za narodnu umjetnost usmjerio je Živka Kljakovića na nove novo područje djelovanja. Institut je u tom razdoblju sistematski sabirao folklornu građu s terena cijele Hrvatske, pa je terenski rad postao osnovna djelatnost Živka Kljakovića. Uvijek u nekom od terenskih timova istraživača, muzikologa, koreologa ili istraživača usmene književnosti, on je kontinuirano prešao cijelu Istru, Liku, Baniju, sjeverne jadranske otoke, sjevernu i srednju Dalmaciju i otoke pred tom obalom, Konavle, dubrovačku Župu i Primorje, Pelješac. Izrađivao je olovkom, u tušu i boji crteže folklornih motiva, narodnih instrumenata i drugih rukotvorina, oruda